

УДК 330.8:336.201.2(447)

Теницька Н.Б.
старший викладач кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

Гришко Ю.С.
студентка
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

THEORETICAL ASPECTS OF ASSESSMENT OF SOLVENCY OF THE ENTERPRISE IN MODERN CONDITIONS

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено категорію «платоспроможність», її роль у діяльності підприємств. Визначено економічну сутність платоспроможності, її класифікацію та фактори впливу на платоспроможність підприємства. Також досліджено методику проведення оцінки платоспроможності підприємства.

Ключові слова: платоспроможність, фактори впливу на платоспроможність, ліквідність, фінансовий стан, оцінка платоспроможності.

АННОТАЦИЯ

В статье исследована категория «платежеспособность», ее роль в деятельности предприятий. Определены экономическая сущность платежеспособности, ее классификация и факторы влияния на платежеспособность предприятия. Также исследована методика проведения оценки платежеспособности предприятия.

Ключевые слова: платежеспособность, факторы влияния на платежеспособность, ликвидность, финансовое состояние, оценка платежеспособности.

ANNOTATION

The article deals with the category of «solvency», its role in the enterprise. The economic essence of solvency, its classification and factors influencing solvency are determined. Methodology for solvency assessment is also investigated.

Keywords: solvency, factors of influence on the solvency, liquidity, financial condition, solvency assessment.

можності. Тому практичного значення при співпраці з підприємством набуває його платоспроможність, вона дає йому можливість стабільно фінансувати власну діяльність, що відображається у забезпеченості фінансовими ресурсами та характеризує надійність фінансових відносин з іншими фізичними та юридичними особами.

Огляд останніх джерел і публікацій. Окремі методологічні, методичні й організаційні аспекти досліджували західні науковці, зокрема Й. Ворст, П. Ревентлоу, Дж. Депаленса, Дж. Джоборда, російські вчені – В.В. Ковальов, М.М. Крейніна, М.С. Абрютіна, А.В. Грачов, Е.І. Уткін, А.Д. Шеремет та вітчизняні вчені-економісти – Н.В. Тарасенко, В.І. Іващенко, М.А. Болюх, Є.В. Мних, В.М. Мельник та інші. Проте і дотепер єдиної точки зору щодо трактування сутності платоспроможності підприємства у роботах цих авторів не виявлено.

Постановка завдання. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування поняття «платоспроможність підприємства» та факторів,

Вступ. На сучасному етапі розвитку національної економіки України, в умовах політичної кризи та політичної нестабільності, платоспроможність підприємства є однією із найважливіших умов його господарської діяльності. Здатність підприємства вчасно та в повному обсязі розраховуватися за плановими платежами та терміновими зобов'язаннями, підтримуючи при цьому звичайний темп господарської діяльності, є однією із вимог фінансової стабільності підприємства та його конкурентоспро-

Західні науковці (Й. Ворст, П. Ревентлоу, Дж. Депаленса, Дж. Джоборда)

Платоспроможність визначається наявністю власних оборотних коштів та здатністю покривати збитки

Російські вчені (В.В. Ковальов, М.М. Крейніна, М.С. Абрютіна, А.В. Грачов, Е.І. Уткін, А.Д. Шеремет)

Платоспроможність визначається як здатність підприємства виконувати свої зобов'язання

Вітчизняні вчені - економісти (Н.В. Тарасенко, В.І. Іващенко, М.А. Болюх, Є.В. Мних, В.М. Мельник)

Платоспроможність представлена як важливий показник фінансової стійкості

Рис. 1. Підходи до визначення економічної сутності платоспроможності підприємства

що на неї впливають, розроблення методики оцінки платоспроможності підприємства. Виходячи із поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- розкрити поняття платоспроможності підприємства;
- теоретично обґрунтувати фактори впливу на платоспроможність та здійснити класифікацію платоспроможності підприємства;
- розробити методику оцінки платоспроможності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Нині не існує єдиного підходу щодо визначення поняття «платоспроможності підприємства», тому розкриття сутності даного показника є актуальним з точки зору теорії [2, с. 116]. Наукові підходи щодо формування цього поняття розглянуто на рисунку 1.

Ми вважаємо, що найбільш точно відображає сутність досліджуваного поняття таке визначення: платоспроможність підприємства – це його здатність у повному обсязі й у визначений термін розрахуватися за своїми зобов'язаннями за допомогою грошових ресурсів та інших активів і спроможність здійснювати безперервну фінансово-господарську діяльність.

Одним із завдань вивчення платоспроможності підприємства на сучасному етапі є потреба у її всебічній класифікації. У економічній літературі найчастіше виділяють два основні види платоспроможності (за часовою ознакою): поточну та очікувану (перспективну). З метою ефективного управління виділяють нові види платоспроможності підприємства, які наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Класифікація платоспроможності підприємства

Класифікаційні ознаки	Види платоспроможності
1. За строком виконання зобов'язань	Короткострокова Довгострокова
2. За видами господарської діяльності	Платоспроможність за операційною діяльністю Платоспроможність за інвестиційною діяльністю Платоспроможність за фінансовою діяльністю
3. В залежності від операційного процесу	Споживча Виробнича Комерційна
4. За спроможністю здійснення платежів	Постійна Тимчасова
5. По відношенню до суб'єктів інвестиційного процесу	Платоспроможність інвестора Платоспроможність підприємства-реципієнта

Усі фактори, що впливають на платоспроможність, можна класифікувати за ознаками, що наведені у таблиці 2.

Найбільш доцільно розглядати детальніше зовнішні (загальноекономічні) та внутрішні (мікроекономічні) фактори, що впливають на

платоспроможність підприємства, оскільки до їх складу належать решта факторів у розрізі вище розглянутих класифікаційних ознак [3, с. 60].

Таблиця 2

Класифікація факторів впливу на платоспроможність підприємства

Класифікаційні ознаки	Види факторів
За місцем виникнення	Зовнішні Внутрішні
За структурою	Прості Складні
За часом впливання	Постійні Змінні
За ступенем кількісного вимірювання	Якісні Кількісні

Зовнішніми стосовно підприємства являються ті фактори, на які воно не може впливати або цей вплив може бути незначним (стан економіки, грошова політика, податкова політика, кредитна політика, амортизаційна політика, стабільність фінансового та валютного ринків, неплатоспроможність партнерів, соціально-культурні, демографічні, політичні, правові чинники та розвиток науки і техніки).

До внутрішніх факторів відносять ті, що безпосередньо залежать від форм, методів та організації роботи на самому підприємстві (склад і структура необоротних активів, склад і структура оборотних активів, грошові кошти та їх еквіваленти, сума короткострокових зобов'язань, управління ліквідністю підприємства, дебіторсько-кредиторська заборгованість, фінансове планування, рівень організації бізнес-процесу, договірна дисципліна, рівень техніки, технології та організації виробництва, маркетинг та цінова політика, організація збуту).

Зовнішні і внутрішні фактори пов'язані між собою і впливають на результати діяльності підприємства в різних напрямках: одні – позитивно, інші – негативно. У сучасних умовах нестабільності та невизначеності особливо актуальним стає питання дослідження та врахування всіх факторів, що впливають на платоспроможність підприємства для його успішної діяльності.

Оцінку платоспроможності проводять як зовнішні, так і внутрішні користувачі інформації. Внутрішні користувачі розраховують показники платоспроможності з метою оцінки та прогнозування діяльності підприємства на перспективу. Зовнішні – користувачі аналітичної інформації, зокрема:

- банківські установи – з метою оцінки рівню кредитоспроможності підприємства.

- інвестори, ділові партнери повинні мати інформацію стосовно фінансових можливостей підприємства за умов надання йому комерційного кредиту, позик або відстрочки платежу [5, с. 58].

Оцінка платоспроможності проводиться на основі характеристики ліквідності поточних активів. Під ліквідністю підприємства варто розуміти його здатність покривати зобов'язання активами, строк перетворення яких у грошову форму відповідає строку погашення зобов'язань [4, с. 185]. Ліквідність означає безумовну платоспроможність підприємства і передбачає постійну тотожність між його активами та зобов'язаннями одночасно за загальною сумою, термінами перетворення активів у гроші та термінами погашення зобов'язань.

Методику оцінки платоспроможності підприємства доцільно здійснювати за такими пунктами:

- аналіз ліквідності балансу підприємства;
- оцінка фінансового стану підприємства;
- розрахунок і аналіз основних показників ліквідності;
- розрахунок показників поточної платоспроможності; інтегрального показника та загального показника платоспроможності.

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні засобів (актив балансу), які згруповані за ступенем їх ліквідності і розміщені у порядку зменшення їх ліквідності, із зобов'язаннями (пасив балансу), які згруповані за строками їх погашення та розміщені у порядку зростання термінів [1, с. 148]. Баланс вважають ліквідним, якщо виконуються умови, які наведені у таблиці 3.

Невиконання однієї з перших трьох умов вказує на те, що фактична платоспроможність відрізняється від нормативної.

Таблиця 3

Аналіз ліквідності балансу

Актив	Значення	Пасив
A1 – найліквідніші активи (грошові кошти)	$\geq$	П1 – найтермінованіші пасиви (поточні зобов'язання, кредиторська заборгованість за послуги)
A2 – активи, що легко реалізуються (дебіторська заборгованість, готова продукція)	$\geq$	П2 – короткострокові пасиви (короткострокові кредити банку)
A3 – активи, що повільно реалізуються (виробничі запаси, незавершене виробництво)	$\geq$	П3 – довгострокові пасиви (довгострокові зобов'язання)
A4 – активи, що важко реалізуються (необоротні активи).	$\leq$	П4 – постійні пасиви (власний капітал)

Показники ліквідності дають можливість оцінити рівень платоспроможності підприємства на певний момент часу, а також у випадку виникнення надзвичайних ситуацій [1, с. 155]. З цією метою застосовують систему коефіцієнтів ліквідності, що розрізняються між собою

Таблиця 4

Показники платоспроможності підприємства

Назва показника	Призначення показника	Нормативне значення	Розрахунок
Власний оборотний капітал, тис. грн	Позитивне значення свідчить про можливість погашення поточної заборгованості за рахунок оборотних засобів	Збільшення (позитивне значення)	ПА–ПЗ, де ПА – поточні активи; ПЗ – поточні зобов'язання
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Показує, яка частина поточної заборгованості підприємства може бути погашена негайно на дату складання звітності	0,2-0,3	ГК/ПЗ, де ГК – грошові кошти
Коефіцієнт термінової ліквідності	Показує, яка частина поточної заборгованості підприємства може, бути погашена за рахунок готівки та очікуваних надходжень від дебіторів	0,7-0,8	(ГК+ЦП+ДЗ)/ПЗ, де ЦП – високоліквідні цінні папери; ДЗ – дебіторська заборгованість
Коефіцієнт загальної ліквідності	Дозволяє виявити, в якій мірі поточні активи покривають поточні зобов'язання підприємства	2,0-2,5	ОА/ПЗ, де ОА – оборотні активи; ПЗ – поточні зобов'язання
Коефіцієнт ліквідності запасів	Показує, в якій мірі матеріальні цінності покривають поточні зобов'язання підприємства	–	З/ПЗ, де З – матеріальні оборотні засоби (запаси)
Коефіцієнт ліквідності коштів у розрахунках	Показує, в якій мірі очікувані надходження від дебіторів будуть використані для погашення поточних зобов'язань підприємства	–	КР/ПЗ, де КР – кошти у розрахунках
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	Показує, який розмір кредиторської заборгованості припадає на 1 грн дебіторської	–	КЗ/ДЗ, де КЗ – кредиторська заборгованість
Коефіцієнт мобільності активів	Показує, яку частку в активах підприємства займають оборотні активи	$\geq 0,5$	ОА/А, де А – активи
Коефіцієнт співвідношення активів	Показує рівень співвідношення між оборотними та необоротними активами підприємства	$> 1,0$	ОА/НА, де НА – необоротні активи

розміром активів та розглядаються як джерело покриття зобов'язань. Основні показники, що визначають платоспроможність підприємства, наведено у таблиці 4.

Значення, динаміка коефіцієнтів платоспроможності цікавить як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів аналітичної інформації. Зокрема:

- постачальників – коефіцієнт абсолютної ліквідності;
- банківські установи – коефіцієнт термінової ліквідності;
- покупців та акціонерів – коефіцієнт загальної ліквідності.

Показники, які не мають нормативного значення, розраховуються аналітиками за потребою, оптимальні значення визначають індивідуально для кожного підприємства та свідчать про частку певного виду поточних активів у покритті зобов'язань.

Враховуючи ступінь ліквідності оборотних активів, фінансовий стан підприємства може бути оцінений як на дату складання звітності, так і на довгострокову перспективу та короткострокову (табл. 5).

Для оцінки поточної платоспроможності на підприємстві розраховують наступні показники (табл. 6).

Таблиця 5

Оцінка фінансового стану підприємства з урахуванням ступеня ліквідності підприємства

Тип сталості	На дату складання звітності	У короткостроковій перспективі	У довгостроковій перспективі
Абсолютний	$A1 \geq P1$	$A1 \geq P1 + P2$	$A1 \geq P1 + P2 + P3$
Нормальний	$A1 + A2 \geq P1$	$A1 + A2 \geq P1 + P2$	$A1 + A2 \geq P1 + P2 + P3$
Передкризовий (критичний)	$A1 + A2 + A3 \geq P1$	$A1 + A2 + A3 \geq P1 + P2$	$A1 + A2 + A3 \geq P1 + P2 + P3$
Кризовий	$A1 + A2 + A3 < P1$	$A1 + A2 + A3 < P1 + P2$	$A1 + A2 + A3 < P1 + P2 + P3$

Таблиця 6

Показники поточної платоспроможності

Показник	Розрахунок	Позитивна тенденція (нормативне значення)
1. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (Кз)	$ВОК/ОА$, де ВОК – власний оборотний капітал; ОА – оборотні активи підприємства	$> 0,5$
2. Коефіцієнт загальної платоспроможності (Кзп)	A/Z , де А – активи; З – зобов'язання	$\geq 0,2$
3. Коефіцієнт фінансового левериджу (ризик) (Кфл)	$ДЗ/ВК$, де ДЗ – довготермінові зобов'язання; ВК – власний капітал	$< 0,5$ Критичне значення = 1
4. Коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності (Квп)	$K_{n1} + M/T * (K_{n1} - K_{n0})/2$, де K_{n0} – фактичне значення коефіцієнта поточної ліквідності на початок періоду; K_{n1} – фактичне значення коефіцієнта поточної ліквідності на кінець періоду; М – період відновлення (втрати) платоспроможності, міс. ; Т – звітний період, міс	Коефіцієнт відновлення > 1 – можливе відновлення платоспроможності протягом 6 місяців; якщо < 1 – відсутня така можливість; Коефіцієнт втрати < 1 – можлива втрата платоспроможності протягом 3 місяців;
5. Частка кредиторської заборгованості у власному капіталі і дебіторській заборгованості (Ккз)	$КЗ / (ВК + ДМП + ДЗ)$, де КЗ – кредиторська заборгованість; ВК – власний капітал; ДМП – доходи майбутніх періодів; ДЗ – дебіторська заборгованість.	Зниження
6. Коефіцієнт співвідношення чистих оборотних активів із чистими активами (Кчоа)	$ЧОА/ЧА$, де ЧОА – чисті оборотні активи; ЧА – чисті активи.	Збільшення

Таблиця 7

Розрахунок інтегрального показника та загального показника платоспроможності щодо всіх зовнішніх зобов'язань

Показник	Формула	Характеристика
Інтегральний показник	$I_p = \frac{K_{ap}}{0,2} + \frac{K_{pp}}{0,5} + \frac{K_{zp}}{1,0}$	Нормативна величина показника має значення $> 3,0$, що свідчить про достатність рівня всіх складових його ознак
Загальний показник платоспроможності щодо всіх зовнішніх зобов'язань	$P_z = \frac{A1 + 0,5 * A2 + 0,3 * A3}{P1 + 0,5 * P2 + 0,3 * P3}$	Показник свідчить які перспективи має підприємство щодо погашення усіх своїх боргів по залучених фінансових ресурсах, як це вплине на формування нормативної величини залишків активів, що забезпечують безперебійну діяльність підприємства в межах визначеної потужності, якщо всі кредитори одночасно пред'являть йому свої вимоги

Для оцінки довготермінової платоспроможності розраховують коефіцієнт фінансового левериджу (фінансового ризику) [7, с. 189].

Методику визначення інтегрального показника та загального показника платоспроможності щодо всіх зобов'язань [1, с. 149] наведено у таблиці 7.

Висновки. Однією із найважливіших характеристик діяльності підприємств у сучасних умовах є платоспроможність, адже нині діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання значною мірою ускладнюється тривалою кризою неплатежів, зростанням дебіторської та кредиторської заборгованості, скороченням виробництва, гострим дефіцитом фінансових ресурсів. На основі узагальнення різних методів оцінки платоспроможності запропоновано розширену систему показників оцінки платоспроможності підприємства, яка дозволяє здійснити розгорнутий аналіз платоспроможності підприємства, виявляти причини її зміни в часі, своєчасно вживати відповідні заходи для покращення фінансового стану та пошуку шляхів удосконалення управління платоспроможністю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Журавльова Ю.Ю. Сутність платоспроможності підприємства / Ю.Ю. Журавльова // Фінанси України. – 2010. – № 1. – С. 116-120.
2. Журавльова Ю.Ю. Класифікація зовнішніх факторів впливу на платоспроможність підприємства / Ю. Журавльова // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2005. – № 4. – С. 60-67.
3. Носова Є.А. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства [Текст] / Є.А. Носова // Економіка. Проблеми економічного становлення. – 2012. – № 2. – С. 58-64.
4. Кривдюк А.В., Яцишина С.Є. Дослідження економічної категорії платоспроможності підприємства // Економічний простір. – № 15. – 2008 – С. 185-190.
5. Богацька Н.М. Методичні підходи до оцінки платоспроможності сучасних підприємств [Текст] / Н.М. Богацька // Економічний простір. – 2010. – № 41. – С. 212-221.
6. Подольська В.О. Фінансовий аналіз / В.О. Подольська, О.В. Яріш. – К.: Центр навчальної літератури. – 2007. – 488 с.
7. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз [Текст]: підручник / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.